

УДК 930.253(477-25)"1941"

А. В. СОЛОНЕЦЬ*

ПЕРШИЙ ДЕНЬ ВІЙНИ В КИЄВІ: ПОДІЇ ТА ФАКТИ**(за офіційними джерелами та щоденниками,
листами, спогадами киян)**

Відтворено події першого дня війни у Києві за архівними документами, які були залучені для створення виставки “Війна. Документ. Пам’ять. Рік 41-й”, присвяченої 70-річчю початку Великої Вітчизняної війни.

Ключові слова: Велика Вітчизняна війна; Київ; авіанальоти; перші жертви; мобілізація; впевненість у непереможності Червоної армії.

“Двадцять второго июня
Ровно в четыре часа
Киев бомбили, нам объявили,
Что началась война...”

Відомий шлягер “Синий платочек” у роки війни отримав кілька варіантів тексту. “Київський” хоча й містить хронологічні похибки, назажди залишився у пам’яті кількох поколінь киян, як своєрідний пароль про 1941-й рік, як згадка про одну з найбільш сумних дат в історії давнього міста.

Метою дослідження є спроба за допомогою офіційних джерел, спогадів учасників подій, наявних зразків епістолярного жанру не тільки повторити відоме, але й додати щось нове, по-новому осмислене.

Лаконічні, чітко, до літери вивірені документи загальнодержавного рівня, емоційні й сповнені тривоги рядки щоденників і листів – ці джерела дають можливість в загальних рисах відчувати й уявити напругу тих перших 24-х годин війни.

Увечері 21 червня 1941р. за наказом Гітлера було оголошено умовний пароль “Дормут” – сигнал до нападу на СРСР.

Майже одночасно з Києва начальник штабу КОВО, генерал-лейтенант М. О. Пуркаєв телефоном доповів начальнику Генштабу РСЧА Г. К. Жукову, що до прикордонників з’явився перебіжчик – німецький фельдфебель, який повідомив про просування німецьких військ у райони для наступу, що має розпочатися 22 червня.

* *Солонець Андрій Васильович* – старший науковий співробітник Меморіального комплексу “Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років”.

Кияни слухають повідомлення
про початок війни.
22.06.1941 р.

*Фото. Центральний державний
кінофотофоноархів України
ім. Г. С. Пшеничного, од. об. 0-148555.*

Тієї ж ночі до військових округів, в тому числі й до Києва, де знаходився штаб КОВО, о 2:30 ночі надійшов наказ Народного комісара оборони СРСР №1, у якому зокрема йшлося:

“1. Протягом 22–23.06.41 можливий раптовий напад німців на фронтах ЛВО, ПриБОВО, ЗахОВО, КОВО, ОдВО. Напад німців може розпочатися з провокаційних дій.

2. Завдання наших військ – не піддаватися на жодні провокаційні дії, котрі можуть викликати значні ускладнення.

Одночасно військам Ленінградського, Прибалтійського, Західного, Київського та Одеського військових округів бути у повній бойовій готовності зустріти раптовий удар німців чи їх союзників.

3. Наказую:

а) Протягом ночі на 22.06.41р. непомітно зайняти вогневі точки укріплених районів на державному кордоні.

б) Перед світанком 22.06.41 розосередити по польових аеродромах усю авіацію, у тому числі й армійську, ретельно її замаскувати.

в) Усі частини привести до бойової готовності без додаткового підйому приписного складу. Підготувати усі заходи із затемнення міст та об'єктів.

Ніяких інших заходів без особливого розпорядження не проводити”¹.

На виконання наказу в Києві о 3:00 місця біля зенітних гармат і кулеметів зайняли розрахунки частин 3-ї дивізії ППО. О 3 годині 10 хвилин оголошено бойову тривогу для нічних винищувачів. На світанку командири 2-го та 43-го винищувальних авіапунктів 36-ї авіадивізії ППО підняли у повітря по одній ескадрильї для бойового чергування. Одночасно, для підсилення цієї групи, з аеродрому в Бородянці злетіли 6 літаків I-16 255 винищувального авіапункту та 5 літаків I-153 “Чайка” 2 винищувального авіапункту дивізії. Отримавши о 4:00 22.06.1941 р. телеграму Наркома ВМФ “Оперативна готовність №1”, зайняли бойові пости екіпажі кораблів Дніпровського загону Пінської військової флотилії, дислоковані на Дніпрі біля Києва².

Вранці 22 червня літаки 4-го повітряного флоту Люфтваффе завдали бомбового удару по “об’єкту № 12” – Києву. Відомий киевознавець Д. В. Малаков вказує на такі об’єкти, що постраждали від авіанальотів у перший день війни: казарми НКВС та військове училище на Печерську, завод “Більшовик”, електростанції, авіазавод № 13, залізничний вокзал, військові аеродроми Бориспіль, Гоголів, Гостомель, Жуляни, київський аеропорт у Броварах (причому будівля аеровокзалу була знищена)³.

Цю інформацію частково підтверджують і архівні документи. Зведення штабу МППО м. Києва про нальоти ворожої авіації на столицю УРСР 22 та вранці 23 червня 1941р. надає такі відомості:

“22.06.1941р. відбулося 5 авіанальотів на Київ (о 6:50; 9:50; 13:12; 19:46; 21:55). Зранку 23.06. ще 3 (о 7:05; 8:14; 10:35). Було скинуто 20 фугасних та запалювальних авіабомб вагою 50–250 кг.

на аеродромі згорів ангар;

на станції Пост-Волинський – зруйновані 2 залізничні колії і прожекторна щогла. Пошкоджено 2 високовольтних проводи, обірвана повітряна мережа;

Сталінка, Чоколівка – зруйнований водогін;

постраждалих – 55 чол., з них поранено – 39, вбито – 16⁷⁴.

О 7:05 ранку побачила світ директива №2 Наркома оборони СРСР.

Через деякий час вона надійшла й до Києва. Директивою передбачалося:

“...1. Військам усіма силами і засобами обрушитися на ворожі сили і знищити їх в районах, де вони порушили радянський кордон. Надалі, до особливих вказівок, наземним військам кордон не переходити.

2. Розвідувальній та бойовій авіації виявити місця зосередження авіації противника й угруповання його наземних військ. Потужними ударами бомбардувальної та штурмової авіації знищити авіацію на аеродромах противника й розбомбити основні угруповання його наземних військ. Удари авіацією завдавати вглиб німецької території до 100–150 км. Розбомбити Кенігсберг і Мемель. На території Фінляндії та Румунії до особливих вказівок нальоти не здійснювати”⁷⁵.

О 12 годині дня пролунала озвучена Наркомом закордонних справ В. М. Молотовим заява радянського уряду про напад Німеччини на Радянський Союз. Саме з цієї промови, котра трансливалася по радіо на весь Радянський Союз, кияни дізналися про початок війни.

“Громадяни і громадянки Радянського Союзу!

Сьогодні, о 4 годині ранку, без висунення будь-яких претензій Радянському Союзу, без оголошення війни німецькі війська напали на нашу країну, атакували наші кордони в багатьох місцях і піддали бомбардуванню зі своїх літаків наші міста– Житомир, Київ, Севастополь, Каунас та деякі інші...”⁷⁶.

Звістка болем озвалася у серці кожного жителя столиці УРСР.

У той же день було оголошено Указ Президії Верховної Ради СРСР про мобілізацію військовозобов'язаних:

“На основі статті 49 п.”л” Конституції СРСР Президія Верховної Ради оголошує мобілізацію на території військових округів... Київського Особливого, Одеського, Харківського...”

Мобілізації підлягають військовозобов'язані, котрі народилися з 1905 по 1918р. включно.

Першим днем мобілізації вважати 23 червня 1941р.”⁷.

О 10 годині 55 хв. 22.06.1941 р. було підписано наказ Народного комісара оборони СРСР командувачу військ Київського Особливого військового округу такого змісту:

“Народний комісар оборони наказав з отриманням цього призвати весь приписний склад, коней та мехтранспорт укріпрайонів і ЗКС з головними складами і батальйонами обслуговування згідно зі схемою розсортування за МП-41. На забезпечення використовувати майно НЗ. Донесення надавати згідно з пунктом 18 директиви нр МСБ/1/ 542206 від 26.2.41 р.”⁸.

Серед призваних до війська у перший же день війни був студент Київського художньо-промислового училища І. С. Скицюк. 22.06.1941 р. він отримав направлення до Київського військового училища зв'язку. Разом із курсантами обороняв Київ. Після закінчення училища брав участь у Сталінградській та Курській битвах, визволенні України і Польщі, боях у Німеччині. Нагороджений орденом Червоної Зірки, медалями “За оборону Сталінграда”, “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” По війні відомий художник І. С. Скицюк жив і працював у Києві. В експозиції Національного музею історії Великої Вітчизняної війни представлена його повістка до військкомату міста, датована 22.06.1941р.⁹.

Зберігаються у музеї й списки мобілізованих із Києва у 1941р. одним із райвійськкоматів міста – Кіровським. В одному з них, датованому 23 червня, за номером 3 значиться прізвище І. С. Скицюка¹⁰.

Уже в перші тижні, місяці війни понад 200 тис. киян за мобілізацією чи добровільно пішли на фронт, який невблаганно наближався до столиці України¹¹.

Президією Верховної Ради СРСР протягом дня був прийнятий і Указ про оголошення в окремих місцевостях СРСР воєнного стану у зв'язку з початком Великої Вітчизняної війни. Дія Указу поширювалася й на Україну.

Серед заходів, що запроваджувалися у місцевостях, у яких був оголошений воєнний стан, була передача всіх функцій органів державної влади в галузі оборони, забезпечення громадського порядку і держбезпеки військовим радам фронтів, армій, військових округів. Останнім на-

давалося право залучати громадян до трудової повинності для виконання оборонних та інших робіт, вводити військово-квартирну повинність, вилучати транспортні засоби для потреб оборони, регулювати в'їзд та виїзд, проводити виселення соціально небезпечних осіб за межі місцевостей, де був оголошений воєнний стан. За невиконання розпоряджень і наказів військової влади, а також за злочини, здійснені в означених місцевостях, наставала карна відповідальність за законами воєнного часу. Усі ці справи передавалися на розгляд військових трибуналів.

На виконання наказів радянського уряду та керівництва армією 22 червня 1941р. штаб КОВО видав наказ частинам та з'єднанням округу, в якому повідомлялось про напад Німеччини на СРСР та ставилися завдання із протидії ворожим військам:

“... Фашистські правителі Німеччини розпочали о 4 годині 22 червня 1941р. військові дії проти нашої соціалістичної Батьківщини...”

Виконуючи свій священний обов'язок перед соціалістичною Батьківщиною, героїчні бійці і командири прикордонних дивізій нашого округу стійко відбивають напад зарозумілих провокаторів війни. Партія і уряд поставили перед військами Київського Особливого військового округу почесне завдання – відбити напад противника. Народний комісар оборони наказав усіма силами й засобами обрушитися на ворожі сили та знищити їх у районах, де вони порушили радянський кордон...

Переможна Вітчизняна війна нашого народу та його армії знищить німецький фашизм...

За любов соціалістичну Батьківщину, за наш славний багатомільйонний народ! Ворог має бути знищений і буде знищений!”¹²

Викладаючи хід подій та констатуючи факти дня 22.06.1941 р. у Києві за наявними у Національному музеї історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. джерелами, слід зазначити, що таких через об'єктивні причини, як і загалом матеріалів початкового періоду війни залишилося дуже мало.

22 червня 1941р... Звістку про початок війни різні люди зустріли по-різному. Молодь, котра знаходилася під впливом пропаганди, була впевнена, що ворог буде розбитий за кілька перших днів, максимум – тижнів. Люди старшого покоління, ті, хто на свої очі бачив події Першої світової та громадянської, розуміли, що війна буде страшною й кровопролитною.

При дослідженні письмових свідчень очевидців про події першого дня війни прослідковується певна закономірність: ранок – невідомість, невизначеність, занепокоєність від незнання ситуації; після 12:00 і виступу В. М. Молотова – шок і розуміння невідворотності подій. Свідчення очевидців надзвичайно схожі, це й не дивно, адже вони описують ті ж події, з поправкою на суб'єкт. Письмові джерела сповнені тривоги, суму й ненависті до ворога.

У фондах музею зберігаються окремі аркуші щоденника киянки Г. К. Лук'янової, який вона вела в ті грізні дні¹³.

“22 червня 1941р. 10 година ранку. Сьогодні з самого ранку хвилювання. Ніхто не знає напевно: чи це звичайна для останнього часу у Києві тривога, чи щось серйозне. Всі збуджені, мешканці збираються на подвір'ї, передають один одному чутки, згадуючи слово “війна”.

1 година дня. Все зрозуміло. Жахливо по своїй суті: війна! Молотов виголосив промову до всіх громадян: гітлерівська авіація зранку бомбардувала міста й аеродроми нашої країни (бомбардували й аеродром поблизу Жулян – перший полустанок від Києва). Гітлерівські війська та війська Румунії й інших сателітів на світанку 22 червня перейшли державний кордон і рухаються вглиб країни. Напад для нас неочікуваний, а тому – небезпечний...”

Педагог за освітою, Г.К. Лук'янова, дружина військового інженера, командира Червоної армії, перед війною перебивалася тимчасовою викладацькою роботою. У роки війни перебувала в окупованому німцями Києві, навчала дітей і підлітків, які мешкали в районі Великої Китаївської вулиці у “нелегальній школі”. Отримувала за це тарілку гарячої їжі, тому що батьки учнів не могли дати більше. По війні працювала викладачем математики і фізики у Києві. Крім щоденника у фондах музею зберігається її фото, датоване 1942 р.¹⁴ та каганець, за допомогою світла якого вже в окупованому Києві Ганна Климівна продовжувала писати свій щоденник¹⁵.

Ненавистю до підступного ворога, який напав на Батьківщину, сповнений лист вчительки школи №100, котра знаходилася на Трухановому острові, Г.Д.Трухан до сина-військовослужбовця, датований 22–23.06.1941 р.¹⁶ З листом можна ознайомитися у залі музею, присвяченому Київській оборонній операції 1941 р.

“Милий сину Васю! Сьогодні я пережила кілька дуже важких секунд. Це коли я бачила ворожі літаки, які пролітали над нами. Була тривога. Скинули бомби. На Солом'янці були жертви. О 12 годині оголосили про війну з Німеччиною. Люди кинули все, запасуються продуктами...”

Я, синку, абсолютно спокійна, заспокоюю інших... Ти звичайно знаєш усі подробиці про початок війни. Я не можу передати тобі це відчуття ненависті до німецької кліки, котра розпочала цю бійню...

Рада, що все ж змогла виростити захист – тебе... Синку, будь спокійним і твердим, ти ж знаєш, що захищаєш. Надіюсь, що наша доблесна армія не допустить розгрому Києва...”

Тривоною за майбутнє міста наповнені рядки із щоденника жительки Києва Н. В. Герасимової¹⁷.

“22 червня 1941р. Неділя.

Війна! Сьогодні о 4 годині ранку німецькі літаки здійснили наліт на Київ. О 7 год. я крізь сон чула вибухи бомб, але думала, що це

звичайні навчання. Зранку в місті було тривожно і напружено, хоча ніхто нічого не знав. Багато хто думав, що це маневри. О 10 годині ранку я пішла до ВУАН там мені сказали, що ситуація дуже серйозна, на Солом'янці горять аеродроми та є поранені. Ніхто більше не сумнівався в правдивості цих чуток. О 12 год. повідомили, що по радіо виступатиме Молотов. Усі зібралися в їдальні. Молотов повідомив, що Німеччина напала на нас у багатьох пунктах через Фінляндію, Румунію й інші кордони. Бомбила Київ, Житомир, Таллін, Каунас, Севастополь. Усі мовчки слухали, потім пішли додому. Вбито й поранено в Києві 200 чоловік. Я не хвилююся, я дуже спокійна, хоча місту загрожує небезпека і ніч не буде спокійною. Не віриться, що зі мною станеться щось погане. Якийсь незвичайний спокій. Трохи болить голова, вона гаряча. Я трохи застудилася вчора.

Невже Київ буде зруйнований?!...”

Н. В. Герасимова перед війною працювала на машинобудівному заводі ім. Чубаря. Під час німецької окупації працювала на гребінкогудзиковій фабриці робітницею. Протягом двох тижнів Ніна і її мати переховували єврейську сім'ю Грінбергів. Завдяки київським лікарям Ніна Герасимова врятувалася від примусової відправки до Німеччини. Коли йшли бої за звільнення Києва, мати й дочка Герасимови жили поза містом, а коли повернулися, дізналися, що будинок по вул. Володимирській, в якому вони проживали, спалений. Н.В. Герасимова після звільнення Києва навчалася у Київському політехнічному інституті й одночасно працювала на Київському заводі електротехнічної апаратури. Після закінчення інституту працювала в Науково-дослідному інституті чорної металургії АН СРСР.

За переховування в роки війни єврейської родини, постановою фонду “Пам'ять Бабиного Яру” від 22 лютого 1998р. Н.В. Герасимовій була вручена грамота “Праведника України”. У 2003р. Н.В. Герасимова пішла з життя.

А на передвоєнному фото, що зберігається в музеї, вона навечно залишиться молодою, усміхненою дівчиною, яка стоїть на крилі літака¹⁸.

На 22 червня 1941 р. у Києві було заплановано спортивне свято, апофеозом якого мало стати відкриття нового стадіону і проведення на ньому матчу футбольних команд Динамо (Київ) і ЦДКА (Москва).

Завершивши 20.06.1941 р. екзаменаційну сесію зданим на “відмінно” екзаменом з ґрунтознавства, що зафіксовано у заліковій книжці¹⁹, планував потрапити на стадіон студент третього курсу Київського сільськогосподарського інституту Ф. Є. Козак.

Але, не судилося – розпочалася війна... У перші дні війни Федір вступає до винищувального загону, бере участь у будівництві оборонних споруд на ділянці від Білгородки до Боярки. Відзначився у боях в районі Голосієва. 20 серпня був направлений у Полтавську область на сільськогосподарські роботи, одночасно брав участь в евакуації кол-

госпного майна. У лютому–грудні 1942 р. навчався у Військовій академії ім. Ворошилова. Після її закінчення брав участь у Курській битві, звільненні Білорусії, Правобережної України, Польщі, форсуванні Одера й Берлінській наступальній операції. Нагороджений орденами Вітчизняної війни I та II ступенів, медалями “За оборону Києва”, “За визволення Варшави”, “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”. Після війни жив і працював у Києві.

Небагато донині збереглося квитків на цей матч, якому судилося відбутися аж через п’ять років. В експозиції виставлена реліквія, від ознайомлення з якою защеміло серце не в одного уболівальника київського “Динамо”, – квиток на матч-відкриття Київського Республіканського стадіону ім. Хрущова, який належав Ф. Є. Козаку²⁰.

Цікаві спогади киян про перший день війни містяться й у літературі.

Дитячі враження від подій 22 червня 1941 р. виклав на сторінках автобіографічної книги “Кияни. Війна. Німці.” відомий киевознавець Д. В. Малаков.

“...Раптом якісь нечувані зловісні удари... З висоти пташиного лету відкривається панорама Києва. Ті незнайомі удари чути дещо приглушеними відстанню після яскравих спалахів, що змінюються в небі на цяточки диму... Батько каже, що б’є зенітна артилерія. І пояснює: якби то була війна, уже впав би не один ворожий літак. Адже в газетах писали: кожен третій наш постріл влучає в ціль. А тут не поцілили жодного літака. Отже, мабуть, ми спостерігаємо навчання або репетицію свята...”

Лише опівдні виступив голова Раднаркому Молотов. Війна...

Того ж дня, дізнавшись, що на Аскольдовій могилі впав німецький літак, Гога (брат авт.) побіг подивитися на місце події. Але не добіг. Надто страшне враження справило на нього видовище на півдорозі: зяяла глибоченна конічна яма– воронка від авіабомби. Тут жили люди ... ще кілька годин тому.

О третій годині дня тато за повісткою пішов на мобілізаційний пункт, що миттєво розмістився в приміщенні школи на вул. Дарвіна. Їх брали “на збори”. А формально батьків рік (1902 р. – Авт.) не брали. Прощання було страшне...”²¹.

Кожну хвилину того страшного дня назавжди запам’ятав мешканець Києва Ф. Ф. Худяков. В роки війни він обороняв Київ, потрапив у полон, втік і мешкав в окупованому Києві. Після звільнення міста жив і працював у столиці України. Пішов з життя у 1984 р. У своїх спогадах він детально описує події першого дня війни.

“...Ранок 22 червня, неділя. Ми з Анею о 4 годині ранку зайняли чергу до продовольчого магазину за цукром (в руки давали по півкіло). Магазин мав відчинитися о сьомій... Біля семи ранку, перед самим від-

криттям магазину почулося завивання сирени, й за правилами люди з черги почали розбігатися по домівках, незадоволені тим, що так невчасно розпочалася “учбова тривога”... Я побіг на базар. Потрапивши на базарну площу, я здивувався – міліція розганяла базар... На лінії трамваю зупинилося кілька вагонів. Пасажири їхали в основному на вокзал до приміських потягів, розраховуючи вихідний день провести у дачних місцях – у Бучі, Ворзелі, Боярці та інших. Сиділи й виказували незадоволення, що запізнюються на потяг. А сирени вили, не перестаючи.

Зненацька почулися постріли зеніток, і я побачив на чистому блакитному небі хмарки від вибухів снарядів...

Селянка розповідала:

– Та ніяка це не учебна (тривога), це – війна. Ось ми їхали поїздом через Пост-Волинський, так там з самолётів бомби кидали. Я сама бачила, як вони вибухали, а потім на ношах поранених чи вбитих носили...

Виступив Молотов по радіо, і все стало зрозумілим. Війна почалася. Не зрозумілим для мене було лише одне. Чому стільки говорили про зміцнення обороноздатності, а коли німці, подолавши чи не тисячкілометрову відстань до Києва, змогли бомбардувати місто й безкарно відлетіти назад, у нас не спрацювали ні пункти спостереження, ні наша авіація, ні навіть протиповітряна артилерія. І лише потім у порожнє небо дали кілька пострілів...

Кінець дня неділі, ніч на понеділок я з колегами був зайнятий отриманням на військових складах устаткування для бомбо- та газосховищ – білизни, ковдр, медикаментів...²².

Згадують перший воєнний день і кавалери чотирьох медалей “За відвагу” Я. П. Гніденко та О. Я. Левченко, які на той час мешкали в Києві.

Я. П. Гніденко в роки війни – командир розрахунку 82-мм міномета. Був двічі поранений. День перемоги зустрів у Австрії. Нагороджений орденами Вітчизняної війни I ступеня, Червоної Зірки, чотирма медалями “За відвагу”. Після демобілізації жив і працював у Ізмаїлі.

“... Мені тоді було шістнадцять років... Пам’ятаю, що ніч на 22 червня я ночував у дворі в кузові вантажівки... Рано вранці, ще тільки починало сіріти, чую у небі гудить літак, а по ньому наші зенітки стріляють з усіх сил. Я думав, що то навчання... Почалася війна і німці бомбардували Київ. Пам’ятаю, що на залізничному вокзалі були вбиті та поранені. А опівдні із динаміків ми почули промову Молотова...”²³.

Подібна картина першого дня війни постає зі спогадів корінного киянина О. Я. Левченка.

“...О 7 годині ранку я зненацька почув гул моторів. Підійшов до вікна. Дивлюся, у небі літаки, великі такі, багато їх. Стріляють по них наші зенітки, обабіч літаків розриви снарядів. Сирени виють і тривож-

но гудять. Я зразу зрозумів, що це війна. Наш Київський завод станків і автоматів не бомбили. Бомбардували 43-й авіаційний, а ще “Більшовик” та 215-й. Десь годині о дев’ятій я поїхав до мами. День був спекотний. Дивлюся, їдуть автобуси, переповнені пораненими, біля них лікарі в халатах, а халати – в крові. Приїхав я до мами, батька вже дома не застав, побачив його лише через кілька років...

У той же день 22 червня розпочалася загальна мобілізація. Усіх, від 18 до 50 років забирали до війська...”²⁴.

Додавши собі віку, пішов на фронт вже в перші дні війни й сімнадцятирічний Олексій Левченко, майбутній кавалер чотирьох бойових орденів та чотирьох медалей “За відвагу”.

22 червня 1941р. став першим з 1 418 днів і ночей війни, які довелося пережити киянам. Оборона Києва, яка тривала 72 дні, 778 днів окупації, бої за визволення столиці України назавжди залишили свій відбиток у історичній долі старовинного міста.

Місто зазнало великих руйнувань, було знищено 800 промислових підприємств, 940 державних будинків, 140 шкіл, згоріли університет, міська публічна бібліотека, будинок Оборони. Було підірвано перлину української церковної архітектури – Успенський собор Києво-Печерської лаври²⁵.

А розпочалося все ясного недільного ранку... Мир вам, кияни!

¹ Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації (далі – ЦА МО РФ), ф. 229, оп. 164, спр.1, арк. 71.

² Малаков Д. Київ. 22 червня. 70 років тому // День. – № 104–105. – 17.06.2011.

³ Там само.

⁴ Російський Державний військовий архів, ф. 37878, оп. 1, д. 299, арк. 1.

⁵ ЦА МО РФ, ф. 132 а, оп. 2642, спр. 41, арк. 1–2.

⁶ Архів зовнішньої політики Російської Федерації, ф.7, оп. 1, п. 2, спр. 24, арк. 1–4.

⁷ Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років (далі – НМІВВВ). КН-16094, Г-730 // Комуніст.– 24.06.1941.

⁸ ЦА МО РФ, ф. 131, оп. 178442, спр. 1, арк. 50.

⁹ НМІВВВ. – КН-218503; Д-36549.

¹⁰ НМІВВВ. – ТФ-5500.

¹¹ Оборона Києва / Крещанов О., Кузяк О., Осипов О., Продан О. – К.: Архів-Прес, 2002. – Кн. 1. – С. 16.

¹² ЦА МО РФ, ф. 229, оп. 156, спр. 4, арк. 1.

¹³ НМІВВВ. – КН-212241-43; Д-34785-87.

¹⁴ НМІВВВ. – НД-2579.

¹⁵ НМІВВВ. – КН-51087; Д-11389.

¹⁶ НМІВВВ. – КН-19624; Д-11390.

¹⁷ НМІВВВ. – КН-207916; Д-33404.

¹⁸ НМІВВВ. – КН-207917; Ф-28173.

¹⁹ НМІВВВ. – ТФ-2629.

²⁰ НМІВВВ. – ТФ-2628.

²¹ Малаков Д. В. Кияни. Війна. Німці. – К.: Амадей, 2008. – С. 23–24.

²² Худяков Ф. Ф. Прожитое и пережитое. – К.: А.С.С., 2005. – С. 198–199.

²³ Филь О. М. Отважные люди. – Харьков.: Фактор, 2011. – С. 77.

²⁴ Там само. – С.108.

²⁵ Коваль М. В. Україна 1939–1945. – К.: Вища школа, 1995. – С. 80.

Воссозданы события первого дня войны в Киеве по архивным документам, которые были использованы при создании выставки “Война. Документ. Память. Год 41-й”, посвященной 70-летию начала Великой Отечественной войны.

Ключевые слова: Великая Отечественная война; Киев; авианалёты; первые жертвы; мобилизация; уверенность в непобедимости Красной армии.

The author tries to show the events of the first day of War in Kyiv according the archival documents, were used for exhibition “War. Document. Memory. 1941 Year”, dedicated to the 70 anniversary of the beginning of the Great Patriotic War.

Keywords: Great Patriotic War; Kyiv; aviation attack; the first victims; mobilization; assurance in the invincibility of Red Army.